

JUBILEJI

OB OSEMDESETLETNICI JANEZA KRAMARJA

Pred meseci je prof. Janez Kramar praznoval osemdesetletni življenjski jubilej. Rodil se je 6. maja 1911 v Ljubljani. Še kot otrok je izgubil očeta v prvi svetovni vojni in nekaj let živel pri tujih ljudeh, ker je bila mati bolniška sestra na soški fronti. Mati mu je umrla, ko je bil v nižjih razredih klasične gimnazije; poslej se je večinoma preživljal z instrukcijami. Leta 1932 je maturiral in je nato v težkih razmerah študiral na Filozofski fakulteti v Ljubljani zgodovino in zemljepis ter diplomiral februarja 1940. leta. Že v jeseni istega leta je po sreči dobil honorarno zaposlitev (sicer je bilo treba na prvo zaposlitev čakati tudi po več let) na meščanski šoli v St. Lenartu v Slovenskih goricah, od koder je bil kmalu premeščen v Črnomelj. Ob prihodu okupatorja je leta 1941 ostal brez službe.

V maju 1942, v času prvega osvobojenega ozemlja, je odšel v partizane in bil med NOB v različnih vojaških enotah in na raznih dolžnostih (Belokranjski odred, Udarne brigada I. Cankar in T. Tomšič, predavatelj v vojaški oziroma oficirski šoli pri glavnem štabu NOV in POS) ter konec vojne dočkal v organizacijskem oddelku glavnega štaba. V JLA je ostal do leta 1948, ko je bil demobiliziran kot rezervni podpolkovnik. Najprej je bil šef zgodovinskega oddelka v štabu 4. armade v Ljubljani, nato pa v Beogradu v zgodovinskem oddelku generalštaba JLA in končno v vojnogodovinskem inštitutu.

Po odhodu iz vojske se je zaposlil najprej v Muzeju narodne osvoboditve v Ljubljani. Od leta 1956 do 1974 je bil ravnatelj Pokrajinskega muzeja Koper, nato pa je predčasno odšel v pokoj. Temu so sledila izredno delovna in plodna leta, v katerih je napisal svoje največje monografije.

Že v študentskih letih je kazal zanimanje in smisel za znanstveno dejavnost. Temu je bil zvest tudi med NOB, ko je zbiral spominsko gradivo borcev in aktivistov OF ter ga po vojni oddal Znanstvenemu inštitutu pri SNOS. Tudi po vojni je na svojih vojaških položajih zbral in rešil vrsto pomembnega zgodovinskega gradiva. Tedaj je napisal tudi več študij iz zgodovine NOB, ki pa so ostale neobjavljene v beograjskem vojnogodovinskem inštitutu. Njegovo do danes neprekinjeno zgodovinopisno delo pa je povezano z obema delovnima mestoma po odhodu iz vojske in je seglo na tri področja: na zgodovino narodnoosvobodilnega boja, na zgodovinsko problematiko Slovenske Istre v 19. in 20. stoletju ter na starejšo zgodovino Istre in posebej na zgodovino obalnih mest.

Med službovanjem v Muzeju narodne osvoboditve je sestavil pregled dogodkov narodnoosvobodilnega boja,¹ pisal o bolnišnici Franji in Osvobodilni fronti v letu 1941² ter nato, ko je že bil v Kopru, objavil številne članke in razprave o NOB v Slovenski Istri. Obsežni razpravi je posvetil prvim partizanom na Primorskem in v Brkinski četi.³ Pisal je o Oskarju Kovačiču,⁴ o vstaji na Primorskem in v Istri.⁵ Ob vsem tem je napisal še obsežne neobjavljene monografije o narodnoosvobodilnem boju na Slovenskem v letih 1941—1943.⁶

Iz novejših zgodovine Slovenske Istre je obravnaval predvsem obdobje 19. stoletja in usodo slovenskega ljudstva pod fašizmom s poudarkom na prehodnem obdobju Napoleonovega časa, na narodno prebudnem in političnem gibanju pod avstro-ogrsko monarhijo in na času odpora proti fašizmu. Mogli bi reči, da je to slavljenčeva naj-

¹ Naši veliki dnevi, kronologija najpomembnejših dogodkov NOB, Borec 1953, objava v vseh številkah.

² Partizanska bolnišnica SCVPB Franja, Varstvo spomenikov 1951—1952; Razvoj OF v Ljubljanski pokrajini leta 1941, Borec 1981, št. 6—10.

³ Prvi partizani na Primorskem, Slovenski Jadran 1961, št. 6—14; Po stopinjah Brkinske čete, Slovenski Jadran 1961, št. 16—30.

⁴ Oskar Kovačič, organizator narodnoosvobodilnega gibanja na Primorskem, Primorski dnevnik 1963, dec. 24.

⁵ Vstaja na Primorskem in Istri, Jadranski koledar 1968; Vstaja v Brkinski in slovenski Istri, Večer 1968, sept. 14 in 17; Partizanska zibelka, Primorske novice 1963, avg. 23 in sept. 6; Predolg dan partizanske brigade Simon Gregorčič na Kovačičevi planini, Primorske novice 1963, maj 15, 22 in 31; Narodnoosvobodilni tisk v slovenski Istri od oktobra 1941 do maja 1943, Obala 1970, št. 5—6; KPS, organizator osvobodilnega boja v slovenski Istri, Obala 1973, št. 18; Partizansko šolstvo v slovenski Istri, Obala 1973, št. 18; Komanda mesta Koper, Obala 1973, št. 20—21; Narodnoosvobodilni odbori v Socerbskem okraju, Jadranski koledar 1970.

⁶ To so bile predvsem Situacija v okupirani Sloveniji aprila 1941, Prvo osvobojeno ozemlje na Slovenskem leta 1942 in Prikaz osvobodilnega boja na Slovenskem od septembra 1942 do julija 1943.

bolj podrobno in najobsežnejše obravnavana in opisana problematika. Zanja so izšla njegova doslej najobsežnejša dela.⁷

Za starejše obdobje Slovenske Istre in zgodovino mest ob slovenski obali je poleg posameznih člankov in razprav⁸ izdal obsežno monografijo o Izoli, mestu ribičev in delavcev. Z njo smo dobili prvo celostno opisano zgodovino Izole, ki je Koper in Piran še nimata.⁹ Vse Kramarjeve samostojne, v knjižni obliki izdane monografije prinašajo veliko novega gradiva, saj je mnogokje oral povsem v ledino, in so pomemben prispevek k poznavanju zgodovine Slovenske Istre.

Z naštetimi objavami nismo zajeli vsega slavljenčevega dela. Krajše sestavke je objavljaj tudi še drugje; med drugim je samo za prvi del Krajevnega leksikona Slovenije napisal okoli 40 prispevkov. Zelo delaven je bil tudi na strokovnem področju. Sodeloval je v raznih institucijah muzejske stroke v republiških in zveznih merilih. Bil je tudi iniciator republiškega Društva muzealcev in konservatorjev in njegov prvi predsednik. Napisal je vrsto člankov o muzejih in muzejski stroki, zlasti o muzejih NOB. Reševal je arhivske probleme in se ukvarjal tudi z vprašanjem spomeniškega varstva, še posebej z zaščito spomenikov NOB.

Ob visokem življenjskem jubileju želimo profesorju Kramarju v imenu prijateljev in zgodovinarske družine še mnogo krepkih let, da bi zmožl uresničiti vse svoje načrte in zlasti napisati oziroma dokončati monografije, ki jih je zasnoval.¹⁰

Ferdo Gestrin

⁷ Leto 1932, revolucionarno leto slovenske Istre, Obala 1969, št. 1—2; Prvi tabor v Istri, Koper 1970; Pinko Tomažič, Ob 30-letnici 2. tržaškega procesa, Obala 1971, št. 12; Slovenska Istra pod Napoleonom, v Vodič Pokrajinskega muzeja Koper, Koper 1973; Narodna prebujala v Slovenski Istri (Dekani v preteklosti in danes), Koper 1979; Marezige so se uprle, v Zborniku Marezige 1921—1981, Koper 1981; Marezige, trdnjava slovenstva v Istri 1861—1930, Koper 1982, str. 400; Narodna prebujala istrskih Slovencev, Koper 1991, str. 465, v kateri je avtor obdelal zgodovino istrskih Slovencev od druge polovice 19. stoletja do konca prve svetovne vojne.

⁸ Zgodovina Kopra, Jadranski koledar 1969; Zdravstvo v Kopru pod Benečani, Zdravstveni vestnik 1971.

⁹ Izola, mesto ribičev in delavcev, Izola 1987, str. 630.

¹⁰ To so: Izola od osvoboditve do Osimaa, Narodnoosvobodilni tisk Slovenske Istre in Zgodovina osvobodilnega boja primorskih in istrskih železničarjev.